

ABORDAREA FILOSOFICĂ A IDENTITĂȚII FEMININE: ELOGIU SAU DISCRIMINARE

Elena FURTUNĂ

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *The role of women in society has been greatly overseen in the last few decades but now are coming to a more perspective to people. In the early days women were seen as wives who were intended to cook, clean, and take care of the kids. They were not allowed to vote while men took care of having jobs and paying any bills that had to be paid. Plato argues that women must be assigned social roles in the ideal state equal to those of men. Only one generation later Aristotle, in his Politics, returns women to their traditional roles in the home, subserving men. There is no doubt that Aristotle's texts are misogynist; he thought that women were inferior to men, and he said so explicitly. Soon enough it caught on that women should have a bigger role than what other people thought women should have.*

Cuvinte cheie: *filosofie, femeie, bărbat, statut, egalitate, discriminare, societate.*

Femeilor li s-a rezervat dintotdeauna și, în anumite zone, mai continuă să li se rezerve un rol minor, periferic, deseori fiind supuse unui tratament discriminatoriu sau umilitor. Pricina existenței inegalității, chiar și în condițiile eliminării discriminării, constă în faptul că sunt deformate însăși sistemele în care încep a fi primite femeile. Într-un cuvânt aceste sisteme sunt pasibile bărbaților. Ele au fost create de către și pentru bărbați, în baza experienței, mentalității, priorităților și încrederii bărbaților, în ideea că patriarhatul (orânduire social-istorică în care funcțiile de conducere sunt realizate exclusiv de către bărbați) constituie o ordine obștească evidentă.

De-a lungul anilor, cuvântul "femeie" a fost perceput de societate sub diferite forme, în condițiile în care însăși statutul femeii a suferit numeroase schimbări de ordin profesional, funcțional, economic și, nu în ultimul rând, familial. Tratatul inegal al bărbaților și femeilor are o tradiție foarte lungă. Statutul femeii a variat considerabil de la o societate la alta. Uneori avem impresia că eliberarea femeilor și feminismul sunt fenomene ale sfârșitului de secol XX, dar până și în lumea antică au existat câteva femei care au reușit să spargă barierele tradiției.

Din cele mai vechi timpuri, rolul tradițional al femeii era acela de soție. Ca soție, ea trebuia să se ocupe de creșterea și educația copiilor, de bunul mers al gospodăriei (curățenie, mâncare) și, de asemenea, de bunăstarea soțului său. Probabil că aceste îndatoriri nu sună atât de rău, însă ele erau doar simple responsabilități înglobate în obligația supremă: supunere totală. În anumite societăți, femeia era forțată chiar să își venereze soțul. Statutul femeii a variat considerabil de la o societate la alta. Femeile au avut încă din antichitate, în societatea și viața politică, un statut și funcții subordonate. De exemplu, în Egiptul Antic, poziția socială a femeii era determinată în mod decisiv de poziția tatălui sau a soțului, însă ea avea drepturi egale cu cele ale bărbatului, aveau mai multă libertate, mai multă putere și mai multe drepturi. Femeii îi era permis să ocupe orice poziție în ierarhia socială și putea chiar să conducă țara. Având dreptul să dețină proprietăți, femeile nu erau dependente de soțul lor din punct de vedere economic. Ele aveau dreptul să împrumute bani, să semneze contracte, să intenteze divorț și să apară în tribunal ca martori. Bineînțeles, ele aveau și responsabilitățile ce decurgeau din aceste drepturi. Necunoscându-se nici o formă de ceremoniere a căsătoriei din acea vreme, se presupune că bărbatul și femeia deveneau soț și soție atunci când hotărau să trăiască sub același acoperiș, iar divorțul era un fapt obișnuit asemenea recăsătoririi. Bărbații se ocupau frecvent de politică și de problemele administrative, în timp ce femeile rămâneau acasă pentru a avea grijă de copii și de gospodărie. Ele preparau mâncarea, dar confecționau și articolele de îmbrăcăminte.

În legislația romană, femeia trecea de la autoritatea tatălui la cea a soțului. De abia în secolul I î.e.n., femeile romane au început să aibă o mai mare libertate. Principala ocupație era îngrijirea casei și creșterea copiilor, însă femeile sărace erau nevoite și să muncească pentru a putea trăi. Femeilor romane nu le era permis să dețină afaceri proprii. După o lungă perioadă de timp, în care femeilor nu le-au fost permise nici măcar sugestiile, bărbații au început să fie interesați de opiniile și sfaturile nevestelor. Femeile ce aparțineau familiilor înstărite nu erau nevoite să lucreze, munca fiind rezervată sclavilor și claselor inferioare. Femeile sclave lucrau ca servitoare sau ca menajere personale ale doamnelor din clasele superioare.

În Grecia antică, femeile erau considerate ființe inferioare, cu un nivel de inteligență puțin mai ridicat, decât cel al copiilor. Filosofii credeau că femeile aveau emoții puternice și minți slabe. Din acest motiv ele

trebuiau protejate de ele însele. Fiecare femeie avea un gardian (soțul, sau cel mai apropiat bărbat născut în familie) care deținea controlul asupra vieții ei. Ea putea să dețină îmbrăcăminte, bijuterii, sclavi personali și putea să achiziționeze lucruri mărunte, necostisitoare. Cetățenia îi oferea femeii dreptul de a se căsători cu un bărbat, dar nu-i oferea nici un drept politic sau economic. Vârsta medie de căsătorie a fetelor din Atena era de 13-14 ani, pe când a bărbaților era în jur de 30 de ani. Datoria nevestelor era să nască copii legitimi și să aibă grija de casă. Ele ieșeau în afara casei, doar foarte rar și numai însoțite de către sclave, cu ocazia participării la diferite festivaluri sau funerarii. Despre o femeie văzută singură pe stradă se credea că este sclavă, prostituată sau concubină.

Aristotel susținea că originile femeii și bărbatului sunt deosebite în principiu după destinația lor: dacă prima se identifică cu fizicul, cu maternitatea, atunci al doilea – cu spiritualitatea, cu forma; „*căci bărbatul este mai destoinic din natură pentru șefie*”. Cetățenia îi oferea femeii dreptul de a se căsători cu un bărbat cetățean, dar nu-i oferea nici un drept politic sau economic. Sclavii, străinii, femeile și copiii nu trebuiau să participe la viața politică, aceștia fiind lipsiți de capacitățile necesare. Ei aveau de îndeplinit rolul de ajutoare care să asigure condițiile-cadru necesare elitei cetățenilor deplini. Femeia era la **Aristotel** o ființă inferioară, o eroare a naturii, un fel de precursor deficitar al bărbatului. Ea nu era o creatură rațională și nici nu dispunea de capacități reproductive. Ei nu îi putea reveni astfel decât un rol pasiv, complementar. În **Republica** lui **Platon**, femeile primeau un rol politic activ dacă se desființa familia. Abia atunci ele aveau acces la spațiul public al libertății. Și la Platon atestăm ideea privind deosebirea tuturor femeilor de bărbați: „după natura sa, atât femeia, cât și bărbatul, pot lua parte la toate activitățile, dar femeia este mai neputincioasă ca bărbatul”. Totuși Platon poate fi considerat ca unul dintre primii promotori ai egalității dintre genuri, el susținând în acest sens egalitatea oportunităților în educație, în alegerea profesiei și ocuparea unei poziții sociale.

De-a lungul Evului Mediu, femeia și-a îndeplinit cu prisosință rolul de procreare. Femeile Evului Mediu au fost renumite ca soții, mame și călugărițe, dar au mai fost câteva care s-au îndepărtat de tradițiile acelor vremuri, așa ca scriitoarele, poetele, educatoarele și chiar cele care au practicat vrăjitoria. „În întregul Ev Mediu situația femeii era într-o umbră deasă și grea a păcatului originar”. Femeile erau văzute ca fiind inferioare bărbaților, și nu se bucurau de afecțiunea lor. Femeile erau crescute pentru a se mărita, unica lor alternativă fiind intrarea într-o mănăstire de maici. Pentru multe femei mănăstirea era locul în care scăpau de sărăcie, în care li se oferea oportunitatea de a avea o viață pioasă, de a obține o educație și anumite responsabilități care le erau refuzate în lumea exterioară.

În Evul mediu târziu, respectiv la începuturile Renașterii, în Italia a reapărut întrebarea referitoare la ființa umană și s-au dat răspunsuri. În lucrarea sa epocală *Despre demnitatea omului*, **Giovanni Pico della Mirandola** s-a referit la bărbați: cuvintele lui Dumnezeu, potrivit cărora omul este liber să-și hotărască propria natură și forma în care dorește să trăiască, i se adresau numai lui Adam. Postulatul demnității umane a fost îndreptat împotriva vechii teorii despre „*miseria humanae conditionis*”, ce viza în mod deosebit, femeile (**Papa Inocențiu al III-lea** o formulase în *Despre netrebnicia vieții omului*). Pentru **Tertulian**, ele au reprezentat „capcana diavolului”, iar **Augustinus** considera iubirea bărbatului pentru femeie – întrupare a răului și a ispitei. Ca și pentru Aristotel, care considera femeia „o eroare a naturii”, ea rămas și pentru **Toma d'Aquino** un bărbat „neizbutit” sau „imperfect”. Trebuie să recunoaștem că Toma d'Aquino și filozoful antic i-au atribuit femeii un rol important în casă, dar numai în condițiile exercitării autorității masculine.

În *Querelle des sexes*, care a marcat cultura de la începuturile epocii moderne mai mult decât orice altă temă, discuția s-a purtat în jurul demnității și valorii „celuilalt” sex, a inferiorității, superiorității, echivalenței sau egalității acestuia în raport cu bărbații. Mare senzație a stârnit, după 1595, o lucrare apărută anonim în Germania, care purta întrebarea-titlu *Sânt femeile oameni sau nu?*, fiindcă răspunsul era negativ. **John Locke**, filosof influent în epoca Iluminismului, considera că oamenii sunt nativ „raționali”, însă raționalitatea atribuită ființelor umane nu este extinsă și asupra femeilor, despre care Locke argumentează că, datorită capacității lor reproductive, acestea sunt „emoționale” și incapabile să se întrețină singure, fiind astfel „dependente” în mod natural de bărbați. La rândul său, **J. J. Rousseau**, reprezentant important al iluminismului francez, menționează în lucrarea sa „Emile” (1762) că în timp ce un bărbat trebuie să fie educat în funcție de talentele sale naturale și încurajat să-și cultive mintea și spiritul, o femeie trebuie să fie pasivă, și umil supusă, mai ales, în ceea ce privește acceptarea judecăților bărbatului în toate privințele.

Dacă în Antichitate și în Evul Mediu condiția femeii erau una influențată de relația ei de subordonare bărbatului, odată cu industrializarea, respectiv cu implicarea progresivă a femeilor în muncile specifice bărbaților, aceasta începe să se bucure de un nou statut. Mai exact, femeile încep să își schimbe axa priorităților și își dedică din ce în ce mai puțin timp vieții exclusiv domestice în detrimentul unei vieți sociale, dobândite odată cu angajarea acestora la diverse posturi care le obligă să petreacă mai mult timp în uzine, fabrici și ateliere decât în sânul familiei având grijă de copii.

Un pas important făcut de societate în recunoașterea și acceptarea rolului important al femeii este făcut în momentul în care acestora le este garantat dreptul la vot, poate unul dintre cele mai importante drepturi într-o societate democratică. În multe țări europene dreptul la vot pentru femei a fost recunoscut doar după al doilea război mondial. Americanul **Theodore Stanton** își inaugurează antologia din 1884, dedicată mișcărilor feministe europene, afirmând că dreptul electoral constituie *summum bonum* al epocii. Primele două țări, în care a fost recunoscut dreptul femeilor la vot, au fost Noua Zeelandă (1893) și Australia (1902). În SUA, dreptul de vot deplin al femeilor este legiferat în anul 1920 - la aproape 50 de ani de la căderea lor din drepturi. În Anglia lupta politică organizată s-a impus abia la începutul anilor '60 ai secolului al XIX-lea. Așa a apărut mișcarea influentă a sufragetelor, care dorea să obțină dreptul de vot pentru femei prin intermediul acțiunilor publice și al petițiilor. Un partener important de coaliție al sufragetelor a fost deputatul englez **John Stuart Mill**, ce reclama dreptul electoral pentru toate femeile. Pentru Mill, nu exista nici un motiv, în afară de obstacole artificiale create de către societatea tradițională, pentru ca femeile să accedă la profesii și politică. În Anglia dreptul de vot pentru femei a fost adoptat în 1928. În Germania social-democrația timpurie a mers mână în mână cu puternica mișcare proletară a femeilor, a cărei organizatoare a fost Clara Zetkin. Influențați de către aceasta, social-democrații au preluat în programul lor principiul dreptului de vot pentru femei. Este faimoasă replica dată de către **Lenin** Clarei Zetkin: „Nu-mi vine să îmi cred ochilor că, în timp ce noi avem de luptat cu dușmanul de clasă de pretutindeni, voi vă preocupați de probleme complet minore”. De fapt, în Germania, spre deosebire mai multe țări occidentale, dreptul electoral al femeilor nu a fost consfințit de un Parlament al bărbaților, ci, în 1919, de către adunarea constituantă din care făceau parte treizeci și șapte de femei. În Franța iacobinii au interzis asociațiile de femei și au restrâns prin lege activitățile femeilor la nivelul propriului cămin, astfel încât, de abia la Revoluția de la 1848 a mai putut fi vorba din nou despre o mișcare a femeilor. Asociațiile femeilor apărute în această perioadă criticau îndeosebi legile căsătoriei și încercau să impună cu ajutorul petițiilor dreptul de vot pentru sexul slab. Chiar dacă Franța fusese prima țară europeană care introdusese principiul dreptului universal și egal de vot pentru bărbați, ea a recunoscut femeilor drepturi deplin de vot abia în anul 1944.

În societatea contemporană, femeile duc o viață aparent liberă, par egale cu bărbații: nu mai sânt închise în harem, pot circula nestânjenite, conduc mașina, lucrează în birouri, putând deține chiar funcții de conducere, sânt alegătoare și eligibile, iar în principiu pot îmbrățișa orice carieră: pot fi scriitoare, pictorițe, magistrați, medici, veterinari, arhitecți sau ingineri. Această aparentă egalitate ascunde, însă, o inegalitate. În concepția lui **Schopenhauer** „Femeia este un animal care trebuie strunit, îngrijit bine și păstrat în interiorul casei. Învățătura religioasă este cea mai potrivită pentru ele, iar poezia și politica mai ales, cele mai dăunătoare. Femeile să nu citească decât cărți cuvioase, din care să învețe mila și cărti de bucătărie. Muzica, desenul, dansul, grădinăritul și puțină muncă le vor da acea stare atât de plăcută bărbatului. Numai așa nu se vor vesteji, vor fi permanent fecunde”. Schopenhauer mai arată că femeia nu ar avea ceva în comun cu simțul justiției. „Ele sânt viclene instinctiv și au o tendință eradicabilă de a minți... De aceea este așa de natural pentru o femeie în a fi fățarnică de fiecare dată când se ivește ocazia, tot la fel cum animalele se folosesc de armele lor atunci când sunt atacate; iar ele simt în asta recurgerea la o măsură pe care o utilizează conform acestui drept natural, ce în mod firesc le revine. Tocmai de aceea, existența unei femei absolut sincere, care să nu fie o ipocrită, este probabil o imposibilitate.” Pentru Schopenhauer „a te căsători cu o femeie înseamnă a-ți înjumătăți drepturile și a-ți dubla datoriile”. Nu merită să încheiem înainte de a reda cea mai celebră zicală a filosofului despre femeie: „Femeia este un animal cu păr lung și idei scurte”.

În ceea ce îl privește pe **Nietzsche**, acesta susține: “Femeia care vrea să devină independentă, care vrea să arate bărbaților ce este, Femeia în sine se numără printre progresele cele mai rele ale urâțirii generale ale Europei. Femeia este plină de pedanterie, de superficialitate, infatuare, nestăpânire și lipsă de modestie. Nimic nu-i este femeii încă de la bun început mai străin, mai odios, mai ostil, decât adevărul – marea ei artă este minciuna, miza ei cea mai înaltă este aparența și frumusețea”. Gândirea bărbatului profund față de femeie nu poate fi decât una de tip oriental, femeia ca posesiune, ca proprietate ce poate fi pusă sub cheie, așa cum au procedat vechii greci care odată cu cucerirea puterii, îmbogățirea culturală, au devenit tot mai aspri față de femeie, mai orientali. Tratarea cu considerație de către bărbați a femeii, încercarea acesteia de a trece în față, de a ocupa un rol social tot mai important nu duce la progresul femeii, ci, din potrivă, la regresul ei, la pierderea feminității. Tăria unei femei, influența ei asupra bărbaților nu stau în bagajul de cultură, în instrucție ci în natura ei, în suplețea ei cu adevărat felină și vicleană, gheara de tigru ascunsă sub mânășă, naivitatea și egoismul ei. Compasiunea față de femei rezidă din faptul că această pisică periculoasă (femeia) apare mai sensibilă, mai vulnerabilă decât orice alt animal, având o mai mare nevoie de afecțiune.

Pe de altă parte, **Nikola Tesla**, unul dintre cei mai inteligenți oameni ai secolului trecut, se referă la trezirea intelectului femeilor. Conform omului de știință, viitorul le va conferi femeilor o nouă perspectivă,

pentru că inițial acestea își vor câștiga libertatea și vor fi considerate egalul bărbaților, pentru ca mai apoi să existe o trezire generală a lor. Astfel, ele vor deveni superioare bărbaților și lumea va fi condusă numai de femei. Nu se știe care va fi rolul bărbatului, dar el va deveni partea inferioară. Trezirea intelectului femeilor s-a produs deja și în majoritatea țărilor acestea au aceleași drepturi ca și bărbații. Probabil că în viitorul apropiat, profeția lui Tesla se va îndeplini și atunci vom asista la o revoluție feminină și astfel lumea va fi condusă în întregime de următorul sex puternic, adică femeia. Trezirea intelectului femeilor s-a produs deja și în majoritatea țărilor acestea au aceleași drepturi ca și bărbații. Probabil că în viitorul apropiat, profeția lui Tesla se va îndeplini și atunci vom asista la o revoluție feminină și astfel lumea va fi condusă în întregime de următorul sex puternic, adică femeia. Sau poate această revoluție a început deja, fiind lansată de femei-model, personalități puternice, care au schimbat lumea:

Marie Curie - este prima femeie care a câștigat premiul Nobel, cât și singura persoană care primește două premii Nobel în 2 domenii diferite, chimie și fizică. Marie Curie este și prima femeie profesor la Universitatea Sorbona și cea care a introdus termenul de radioactivitate.

Maica Tereza a fost o călugăriță romano-catolică, care și-a dedicat viața pentru a-i ajuta pe săracii din toată lumea. A înființat fundația Misionarii Carității, care a avut ca misiune ajutorarea celor mai săraci oameni. Nominalizată cu Premiul Nobel Prize în 1979, Maica Tereza a devenit un simbol al carității și un model demn de urmat pentru toate femeile.

Coco Chanel a făcut ceea ce numim astăzi o rochie fină și elegantă, în care să te miști natural, să te simți bine, să fie modernă, practică și simplă. Anii '20 au reprezentat o perioadă de mari schimbări în ceea ce le privește pe femei. A fost perioada în care femeile au primit dreptul la vot în multe țări vestice, de asemenea, femeile au început tot atunci să ocupe locuri de muncă specifice până atunci bărbaților. Iar hainele lui Coco Chanel sunt simbolizate de unele modificări sociale și politice ale acelor vremuri.

Marilyn Manroe, frumoasa și talentata actriță americană, care rămâne în istoria celor mai importante femei, care au schimbat lumea, datorită frumuseții, grației și stilului său urmat de atâtea tinere dornice de faimă din zilele noastre. Sinceritatea ei va rămâne veșnic un model de urmat pentru tinerele de astăzi, care parcă uită că noblețea stă în lucrurile simple.

Indira Gandhi a fost prima femeie Prim Ministru a Indiei în trei rânduri consecutive din 1966 până în 1977, apoi din 1980 până la asasinarea ei în 1984. A fost menținută printre cele mai mari nume de femei din întreaga lume de BBC în 1999, alături de Maica Tereza, Marie Curie.

Diana, Prințesa de Wales a fost printre cele mai cunoscute și demne de admirat prin munca sa caritabilă, în special cu bolnavii de SIDA. Acest lucru a jucat un rol important în schimbarea atitudinii față de boală la nivel mondial. O altă acțiune foarte cunoscută a acestei femei care a schimbat lumea secolului XX a fost încurajarea interzicerii minelor. A influențat închiderea minei din Ottawa.

Astfel, femeia de azi este rezultatul a sute de ani de perfecționare. De-a lungul timpului, urmașele Evei au reușit să dovedească ca sunt capabile nu doar în treburile casei și creșterea copiilor. Femeile reprezintă un dar minunat al naturii. Singura condiție este să se pună în valoare ferindu-se, în același timp, să nu fie ostentative. Bărbatul și femeia sunt, categoric, diferiți, dar complementari. Uneori o femeie poate face un lucru mai bine decât un bărbat, acest lucru însă nu trebuie etalat, așa cum nici bărbatul nu trebuie să desconsidere femeia. Inegalitatea din sfera moravurilor reflectă inegalitatea din planul conștiinței. Cu toate că egalitatea intelectuală dintre femei și bărbați a fost dovedită, majoritatea bărbaților continuă să se considere sex superior, în timp ce multe femei, purtând încă amprenta secolelor de servitute, se complac într-un rol pasiv și subaltern. „Eliberarea” femeii și egalitatea reală a celor două sexe rămân încă niște vorbe frumoase, iar „revoluția” care trebuie să elibereze sexul „slab” nu este încă desăvârșită, nici în spirit, nici în faptă. Dacă femeilor și bărbaților nu li se va oferi posibilitatea de a munci împreună în condiții de egalitate, împărțind aceleași drepturi și responsabilități, nu vom avea decât societăți imature și, îndeosebi, democrații nerealizate și incomplete. Democrația autentică și respectul deplin pentru drepturile omului nu pot fi atinse până când femeile nu vor obține egalitatea efectivă cu bărbații. Promovarea egalității trebuie considerată ca o prioritate politică, iar realizarea ei – o condiție vitală pentru apărarea democrației, a demnității și integrității tuturor ființelor umane, femei și bărbați deopotrivă.

Bibliografie

1. Bock G. *Femeia în istoria Europei: din Evul Mediu până în zilele noastre*. – Iași, 2002.
2. Curic I. *Pași spre Țara Egalității: o provocare pentru fete și băieți*. – Cluj-Napoca, 2005.
3. Hooks B. *Teoria feministă de la margini spre centru*. – Chișinău, 2003.